

הגיל השלישי בעידן המידע: העדפות בני הגיל השישי בשימושי מחשב ואינטרנט

– מחקר בקרב קשישים לומדים /וייס ענבל

תקציר:

הטכנולוגיה בתחום המחשבים והאינטרנט הופכת להיות חלק בלתי נפרד מחיי היום יום בתחומים שונים ומגוונים (Saunders, 2004; ; 2002, כהן, Weisman, 1994; Browne, 2000). אין כמעט תחם שטכנולוגיה זו לא חדרה אליו. אין אדם שלא נחשף אליה בצורה זו או אחרת. לצד תופעה זו ההולכת ומתעצמת קיימת תופעת הזקנה (פלמוני, 1954). גם אוכלוסייה זו יכולה ללמוד את נפלאותיו של הכלי ולהשתמש בו לצרכיה ולהנאתה האישית, ובכך להעשיר את ידיעותיה ולשפר את איכות חייה. עלינו כחברה לאפשר לה זאת. אני בטוחה שבכך כולנו נצא נשכרים.

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון את תחומי העניין של הקשיש במחשב ובאינטרנט בקרב אוכלוסיית תוכנית העשרה התחומים שנים המיועדת לגיל השלישי (+50). התוכנית באה להרחיב את אופקי האוכלוסייה באמצעות לימודים, העשרה עצמית ופעילות התנדבותית בין דורית. כמו כן, התוכנית שואפת להרחיב את התרומה של בני הגיל השלישי לחברה הישראלית ולהפוך את ההזדקנות בחברתנו למקור התחדשות אישית וחברתית. התוכנית מתקיימת באחת מהאוניברסיטאות בארץ.

השאיפה הייתה ועדיין, כי בעזרת מחקר זה נוכל להכיר טוב יותר את קהל היעד שלנו ובכך נוכל לפתח תוכנית לימוד עבור אוכלוסייה זו המכילה תכנים ונושאים מתוך עולמם שלהם. בעזרת מידע זה נוכל לפתח גם מסע שיווק והסברה על מנת להגיע לקהל יעד נוסף שאינו משתמש במחשב או באינטרנט.

במחקר נבדקו תחומי עניין בנושאים שונים כגון: מידע רפואי, שימוש אינטראקטיבי (קניות דרך המחשב, הורדת קבצים וכדומה), תקשורת (דואר אלקטרוני, אינטרנט) ועוד. כמו כן, נבדקה תדירות השימוש במחשב ובאינטרנט בקרב אוכלוסייה זו וכן בדיקת הקשר בין תפיסתו של הקשיש את המחשב והאינטרנט לבין תדירות השימוש שלו במחשב ובאינטרנט, לבסוף, נעשה ניסיון להתחקות אחר הסיבות לאי השימוש במחשב ובאינטרנט בקרב אותם נשאלים שצינו שאינם משתמשים כלל במחשב ו/או באינטרנט.

מתוך מטרת המחקר נוסחו שלוש השערות ושתי שאלות:

השערות המחקר:

1. תדירות השימוש ותחומי העניין במחשב ובאינטרנט יהיו מושפעים מהמשתנים: השכלה, תפקיד לפני הפרישה ומין.
2. לבעלי קשר משפחתי, חברים ו/או מכרים בחו"ל תדירות השימוש בדואר אלקטרוני ו/או בשיחות טלפון דרך המחשב תהיה גבוהה מאלו שאין להם קשרים מסוג זה בחו"ל.
3. ככך שהקשישים תופסים את המחשב / האינטרנט כתורם להם יותר תדירות השימוש שלהם במחשב ובאינטרנט תגדל.

שאלות המחקר:

1. **השאלה הראשונה** ביקשה לבדוק האם יש קשר בין משתני הרקע של הקשישים לשל, השכלה, גיל ומגדר לבין תרומתו הנתפסת של המחשב והאינטרנט למשתמש.

2. **השאלה השנייה** ביקשה לבדוק האם יש קשר בין משתני רקע (גיל, שנים בארץ וארץ מוצא) לבין תדירות השימוש במחשב ובאינטרנט.

המחקר נערך בשני שלבים:

- **שלב א':** אוכלוסיית המדגם כלה מבוגרים בני 55 ומעלה שפנו / למדו / לומדים בתוכנית. לאוכלוסייה זו נשלחו שאלונים הביתה עם מעטפת החזר. בתום מילוי בשאלון אמורים היו להחזיר את השאלונים בדואר באמצעות מעטפת החזר אשר צורף לשאלונים.

- **שלב ב':** העברת השאלונים בכיתות הלימוד המתקיימות במסגרת התוכנית. בדרך זו נאספו מרבית השאלונים עד לקבלת 150 שאלונים (57 שאלונים גויסו באמצעות הדואר ו- 93 שאלונים בהעברה פרונטאלית בכיתות).

שאלון המחקר מבוסס על שאלון שפורסם בשנת 2004 על ידי Pew, ארגון שעוסק במחקרים בתחומי חברה, ציבור וכדומה. השאלון מורכב מארבעה חלקים: 1. נתונים כלליים על הנשאלים, 2. שאלות על תחומי העניין והשימוש של המשתמש במחשב ו/או באינטרנט המדורגים לפי תדירות השימוש בסולם של מבכלל לא (0) ועד בכלל יום (5), 3. חלק זה בא לבדוק את התרומה הנתפסת מהשימוש במחשב באינטרנט ברקב הקשישים המשתמשים באופן שוטף במחשב ובאינטרנט. החלק האחרון מנסה לבדוק מהם הסיבות לאי השימוש במחשב ו/ באינטרנט בקרב אוכלוסיית הלומדים שאיה משתמשת במחשב ובאינטרנט.

המחקר מתבסס על שלושת החלקים הראשונים: נתונים אישיים של הנשאלים כמו השכלה, גיל ומין. תחומי עניין ותדירות השימוש – שאלה 12 והתרומה האישית – שאלה 13. מן הממצאים עולה שלכלל הקשישים במדגם יש מחשב ברשותם והם משתמשים בו לעיתים קרובות במחשב (כמעט כל יום עד כל יום) לצורך תקשורת (אינטרנט ודואר אלקטרוני). בבדיקת אופן השימוש עולה כי 63% משתמשים בדואר אלקטרוני ו- 71% מהם משתמשים בתדירות גבוהה מאוד באינטרנט. עוד עולה כי השימוש באינטרנט לצורך חיפוש אחר מידע רפואי או פרה - רפואי וכן לצורך מידע תרבותי הנו נמוך מאוד.

עוד נמצא כי קשישים בעלי השכלה תיכונית משתמשים במחשב בתדירות גבוהה יותר לצורך חיפוש מידע בנושאים פרה – רפואיים יחסית לקשישים בעלי השכלה גבוהה יותר. נמצא גם שבעלי השכלה על תיכונית משתמשים במחשב בתדירות גבוהה יותר לצורך תקשורת, מבעלי השכלה תיכונית או בעלי תואר ראשון. במרבית נושאי השימוש שנבדקו לא נמצא הבדל בין נשים וגברים וכן לא נמצא הבדל בין המינים בתדירות השימוש מלבד שני נושאים: חיפוש מידע פרה – רפואי 2. שימוש אינטראקטיבי במחשב. כמו כן, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין בעלי התפקידים השונים ביחס לתדירות השימוש ונושאי השימוש מלבד, אותם קשישים שמלאו תפקיד ייעוצי – פסיכולוגי לפני הפרישה וכן קשישים ששמשו בתפקידים בכירים ו / או תפקידי מחקר. נמצא שקשישים בעלי תפקיד ייעוצי – פסיכולוגי נוטים יותר להשתמש במחשב לצורך תקשורת וחיפוש מידע רפואי יחסית לקשישים בעלי תפקיד בכיר ותפקיד במחקר.

בנוסף, נמצא שתפיסתו של הקשיש את המחשב והאינטרנט כתורם לו מעלה את תדירות השימוש במחשב ו/או באינטרנט. התרומה רבה ביותר ברקב הקשישים הייתה התרומה הרגשית (83%) ובמקום השני ניצול שעות הפנאי (80%). לא נצא קשר בין המשתמשים בעלי קשר עם חו"ל לבין משתמשים שאין להם קשר עם חו"ל בתדירות השימוש בדואר אלקטרוני ו/או שיחות טלפון דרך המחשב. לסיכום הממצאים השערה ראשונה אותה בחלקה, בשערה שנייה לא אומתה והשערה שלישית אומתה במלואה.

ממצאים אלו נידונו בהרחבה במסגרת הדיון הועלו השערות לממצאים שהתקבלו. כמו כן, דנו בשינויים אפשריים של השאלונים, דיון שנערך על סמך הניסיון שנצבר שמהלך המחקר. למשל, הוספת נושאי עניין בשאלה 12 בשאלון, אי בהירות והבנה של הנשאלים, שינוי מבנה השאלון ועוד. התייחסות לנקודות אלו ייתכן ויהיו מביאים את תוצאות המחקר לדיוק רב יותר. תוצאות המחקר ובמיוחד השערה שלוש מחזקת את חשיבות המחשב והאינטרנט עבור אוכלוסייה זו. המחקר אישש את ההשערה כי ככל שהקשיש מודע לתרומתו של המחשב עבורו, כן תגדל תדירות השימוש שלו. כולי תיקווה שבעתיד הקרוב אוכלוסייה גדולה יותר של קשישים יחשפו לכלי ולאילו שכבר נחשפו נצליח לתת גירויים נוספים ולהעמיק את ידיעותיהם בתחום.

מס' מיון בספריה :
025.040846 ויס.גי תשס"ז

מס' מערכת בספריה :
1123409